

«ПРИЙДУТЬ З УКРАЇНИ ВЕРБИ І ТОПОЛІ» (СТУДІЇ НАД ЛІНГВОСТИЛІСТИКОЮ ФОЛЬКЛОРИЗОВАНИХ ПІСЕННИХ ДИСКУРСІВ)

Стецик М. С., Мицак І. В.

Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка

У статті комплексно й різноаспектно відрефлексовано поетику пісень літературного походження в лінгвостилістичному вимірі. Випрацьовано модель лінгвопоетологічної інтерпретації фольклоризованого пісенного дискурсу. З'ясовано не лише спільні (типологічні), а й відмінні риси пісень літературного походження порівняно з народною пісенною творчістю. Визначено авторську позицію й форми її експлікації в конкретних текстах з окресленням тенденції розвитку поетики авторського пісенного слова в Україні.

Оцінено (передовсім у категоріях лінгвопоетики) загальну образність та художні засоби, які крізнять у текстах колективної та індивідуальної мовотворчості. Постульовано, що авторські пісенні дискурси по-особливому експлікують світ, їхня образність насичена, колоритна, художньо акцентована, естетично довершена й наскрізно експресивна. Особливості вияву мовної експресії в авторських пісенних дискурсах розглянуто на фоносемантичному, образно-лексичному (головно тропейчному), морфолого-словотвірному та синтаксичному рівнях. Зазначено, що фольклоризовані пісенні тексти часто маніфестують розмаїті комбінації виразових засобів, їхній синкретизм.

Емотивність авторських пісенних текстів та унікальна текстова енергетика зчаста резонують на рівні позасвідомих імпульсів та генетичних кодів; забуття ж імені автора інтенсифікує силу впливу його текстів та робить їх універсальними етноментальними експлікантами колективної української світоречення.

Резюмовано, що адаптація фольклорних елементів у поетичній мові літературних пісень передбачає не лише традиційне опертя на народне джерело чи механічне включення усталеного образу в мовну тканину авторського тексту, а потребує більш складних, когнітивно зумовлених трансформацій. Окреслено перспективи подальших студій над поетикою фольклоризованих пісенних дискурсів (архетипна та етноментальна символіка, специфіка поетичного лінгвопростору стрілецьких та повстанських пісень крізь призму загальної ідейно-аксіологічної та україноцентричної спрямованості).

Ключові слова: лінгвопоетика, фольклоризований пісенний дискурс, інтерпретація, мовомислення, емотивність, фоносемантика, демінутив, символ, тропи.

Stetsyk M. S., Mytsak I. V. "The willows and poplars will come without ado" (research into the linguistics of folklorized song discourses). The article presents a comprehensive and multidimensional reflection on the poetics of songs of literary origin in linguistic and stylistic aspects. A model of linguo-poetological interpretation of folklorized song discourse is developed. Not only common (typological), but also distinctive features of songs of literary origin compared to folk songwriting are clarified. The author's position and the forms of its explication in certain texts are determined. The article traces the trends in the development of the poetics of Ukrainian author's songwriting. General imagery and poetic devices, which are found in the texts of collective and individual language creation, are evaluated primarily in the categories of linguopoetics. It is postulated that the author's song discourses explicate the world in a special way, through profuse, colorful, artistically accented, aesthetically perfect and thoroughly expressive imagery. The peculiarities of language expression in the author's song discourses are considered at the phonosemantic, figurative-lexical (mainly tropeic), morphological-word-forming and syntactic levels. It is noted that folklorized song lyrics often manifest various combinations of expressive means, their syncretism.

The emotionality of author's song lyrics and their unique textual energy often resonate at the level of unconscious impulses and genetic codes; forgetting the author's name intensifies the influence of the texts and makes them universal ethno-mental explicants of the collective Ukrainian world perception. The authors of the article conclude that the adaptation of folklore elements in the poetic language of literary songs involves not only the traditional reliance on a folk source or the mechanical inclusion of an established image in the linguistic composition of the author's text, but requires more complex, cognitively determined transformations. The prospects of further research into the poetics of folklorized song discourses (archetypal and ethnomental symbolism, the specifics of the poetic linguospace of the riflemen-of-Sich and insurgent songs through the prism of universal ideological-axiological and Ukraine-centric orientation) are outlined.

Key words: linguopoetics, folklorized song discourse, interpretation, language thinking, emotivity, phonosemantics, diminutive, symbol, tropes.

Постановка проблеми та обґрунтування актуальності її розгляду. Українська пісня, народна пісенна культура як вагомий органічний сегмент світової культурної спадщини належить до унікальних

духовних надбань етносу. Зв'язок між усною народною творчістю й художньою літературою головню полягає в тому, що фольклор є джерелом виникнення літератури, слугує універсальним претекстом

та містить величезний арсенал вербальних артефактів (образів, символів, знаків). Студії над лінгвопоетикою фольклорних та фольклоризованих текстів засвідчують, що між ними все ж багато відмінного (рівень індивідуалізації, художня прецедентність, інтенційність). Серед спільних ознак, притаманних фольклору та художній літературі, першою є мова (лінгвооснова дискурсів). Зближує зазначені мистецькі феномени й жанрова система та наративність. Народна поезія як «найпомітніший продукт людської думки», на думку О. Потебні, є пропедевтичним щаблем художньої літератури, «вихідним пунктом усієї еволюції» (С. Єфремов), яку переживає письменство.

Наявність у фольклорному тексті сталих «мікроструктур і блоків» сприяє створенню пісні як оригінальної ритмо-змістової єдності, рівно ж її запам'ятовуванню та постійному відтворенню. Художнє узагальнення (чи типізація) відбувається здебільшого в межах стереотипів колективної мовосвідомості. Важливою є так звана фольклорна пам'ять (чи, радше, пам'ять культури, зафіксована на підсвідомому рівні). У народній пісні, на відміну від літературної, ліричне «Я» майже завжди тотожне колективному авторському, позаяк виступає імплікантом певної родинної, соціальної, вікової, фахової та інших категорій. На ці моменти звертає увагу відомий дослідник пісенної мовотворчості О. Дей [3].

У сучасних студіях з когнітивістики актуалізовано проблеми текстової енергетики, тобто сили емоційної напруги, яку інспірує в душі реципієнта текст. Емотивність авторських пісенних текстів та унікальна текстова енергетика зчаста резонують на рівні поза-свідомих імпульсів та генетичних кодів; забуття ж імені автора інтенсифікує силу впливу його текстів та робить їх універсальними етноментальними експлікантами колективної української світорецепції.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Про будь-який визначний твір, поезію, пісню, рівно ж про той чи той мовно-художній феномен, навіть якщо йому присвячено численні розвідки, статті, монографії, не можна сказати, що про нього все відомо і що ці оцінки є остаточними, вичерпними. Цей постулат застосовуємо й до наукової рефлексії фольклоризованих пісенних дискурсів. Історію, проблематику та поетику пісенних текстів літературного походження різногранно висвітлено у фундаментальних працях О. Дея [3]. Г. Нудьги [13], Ф. Погребенника [15], М. Лановик, З. Лановик [11]. Мовно-естетичну модель буття в українській народнопоетичній практиці осмислено в монографії О. Маленко [12]. Авторка зосередила увагу на дослідженні текстових взірців провідних естетичних програм (фольклору, романтизму, модернізму), що уможливило творчо екстраполювати їх на народнопісенний та авторський дискурси й простежити художню еволюцію фольклоризованих текстів і психологічні засади мовотворчості.

Оскільки до згаданої групи пісень зараховують стрілецькі й повстанські пісні, принагідно звертаємося до ґрунтовних наукових праць Г. Дем'яна [4], О. Кузьменко [10], М. Шалати [26]. Як взірець лінгвостилістичної інтерпретації фольклоризованого тексту слугує лаконічний науковий допис С. Телешман [21],

а також загальні та рівневі лінгвостилістичні студії над авторськими поетичними текстами, що зазнали фольклоризації, авторів статті [18; 19; 20]. Дослідження поетики передбачає опрацювання відповідного корпусу теоретичних праць. Тут спираємося на дослідницько-інтерпретаційний доробок І. Франка, О. Потебні, С. Єфремова, а також А. Ткаченка І. Качуровського, М. Дмитренка, М. Коцюбинської, В. Домбровського, Г. Клочека, О. Федик та ін.

Формулювання мети й завдань дослідження. **Об'єктом** статті є українська авторська пісня як лінгвокультурний феномен. **Мета** – провести різногранні лінгвостилістичні студії над конкретними фольклоризованими текстами та зіставити фольклоризовані пісенні дискурси із жанрово, тематично й концептуально спорідненими фольклорними взірцями. У статті головню зацентровано на характерних засобах вираження мовної експресії з урахуванням основних текстових рівнів (фонопоетичного, лексико-семантичного (образно-лексичного), морфологічного, синтаксичного, дериваційного).

Джерелами ілюстративного матеріалу послугували тексти пісень літературного походження.

Виклад основного матеріалу дослідження. Пісні літературного походження – це фольклоризовані твори, тобто ті, які максимально наближені за світорецептивними параметрами й за поетикою до народної творчості і які витримали випробування часом у вітчизняному просторі, та й навіть поза його межами. Доступність і зрозумілість художньої форми літературних творів, що сприймалися народом, значною мірою залежить від того, чи зумів автор органічно й ненав'язливо «достроїти» свій твір до народної пісенності. Цим головню й зумовлювався характер трансформації поетичних текстів народними виконавцями, які пристосовували їх до пісенного жанру, залишаючи за собою право окремі з них акцептувати й без істотних змін. Зазначимо, що в сучасній фольклористиці найбільш поширеною є дефініція «пісні літературного походження»; у лінгвопоетиці побутує культурологічний термін «фольклоризований пісенний дискурс». І. Франко характеризував фольклоризовані тексти як «пісні книжного складання» або ж як «індивідуальну лірику» [Цит. за: 1, 11]. Усвідомлюючи складність процесу фольклоризації літературних пісень, Ф. Колесса у статті «Українська народна пісня на переломі 17–18 вв.» узагальнив: аби книжний твір став народною піснею, «мусить він змістом і формою достроюватися до творів усної словесності», мусить, «неначе прищеплена галузка, прийнятися на дереві народної поезії, втягти в себе його животворні соки та зростися з ним» [8, 45].

Специфічна поетика авторських пісенних дискурсів виявляється в класичній і водночас вишуканій композиції, у типізації та лейтмотивності образних характеристик, лаконізмі художніх прийомів, в експресивному поетичному апелюванні до уявних адресатів зі світу живої та неживої природи, в експресивній діалогічній експлікації. У числі домінант мовомислення – образи-символи (*місяць, калина, верба, ліс, гай*), трансформовані розгорнуті метафори, які репрезентують різногранні душевні стани

людини, що корелюють з її прагматичною діяльністю; насиченість демінутивами. Фольклоризовані дискурси різняться своєрідною поетичною організацією як синтезом двох традицій – фольклорної, з її універсальними макротекстами й поетичними кліше, та літературної, авторської, що засвідчує діалектику типового й індивідуального. Авторські пісенні дискурси по-особливому експлікують світ, їхня образність насичена, колоритна, художньо акцентована, естетично довершена й наскрізно експресивна. Позаяк експресивність пронизує всі мовні рівні, то цілком органічно видається класифікація експресивних засобів відповідно до рівнів мовної структури – фонетичних, лексико-семантичних (образно-лексичних), дериваційних, морфологічних та синтаксичних. Фольклоризовані тексти маніфестують розмаїті комбінації виразових засобів, їхній синкретизм.

Український фольклор винятково милозвучний, фонетично відшліфований, багатий інтонаційно та настроєво. Люстрагивний матеріал засвідчує, що зазвичай засобом експресивізації на фонопоетичному рівні є різнопланові звуконаслідувальні конструкції (ономатопи), класичні алітерації та алітерації з ефектом імітативної гармонії, асонанси, дисонаси. Експресії строфам додають і строфічні рефрени: *Дівчинонька гірко плаче, / Соловейко все те баче / Та й щебече: / Тьох, тьох, тьох!* (М. Кропивницький)¹. Звуконаслідування та вигуки – улюблений прийом поетів-усусусів, які таким способом надавали текстам особливої ритмічності, строфічної вивершеності: *Питається вітер смерти, / кому треба нині вмерти. / Гей, гей, гей, / кому треба нині вмерти* (Ю. Шкрумеляк); *«Ха-ха-ха, дівчино-рибчино, чорнобривко моя»* (Б. Лепкий). У фольклоризованих текстах частотними є вигуки та інтенсифікаційні частки (*ой, гей, ну, ох*), домінують *ой* та *о*: *«Ой літа орел»* (Т. Шевченко), *«Ой ти, дівчино, з горіха зерня»* (І. Франко), *«Ой у лузі червона калина похилилася»* (С. Чарнецький), *«О Україно, о рідна нько»* (М. Вороний), *«Гей, степами, темними ярами / Йдуть походом залізни полки»* (Повстанська пісня).

Інтонаційна експресія фольклоризованих строф, настроєва емотивність інтенсифікується завдяки алітерації, тобто цілеспрямованому повторенню консонантів. Звукове інструментування наснажене (головно в пісенних текстах ХІХ–ХХ ст.) символічним змістом, звуки віддають розмаїті нюанси настроїв. Скажімо, кумуляція сонантів **н, л, м** доповнює неповторний лірико-романтичний настрій: *Пролетіло жарке літо, Гуцул іншу любить скрито, А гуцулку синьооку В ніч останню він проща* (Р. Савицький – Я. Барнич); *Поглянь, уся земля тремтить / В палких обіймах ночі* (О. Олень); *Лихії люди насилу взяли нещасну дівчину / Там, серед поля, гнеться тополя / та й на стрілецьку могли*

(Р. Купчинський). Притишено-журливий настрій витворюють свистячі й шиплячі звуки **з, с, ц ч, ш, ж**: *Тихесенький вечір на землю спадає, / І сонце сідає в темнесенький гай* (В. Самійленко); *Ніжно шепоче хтось казку таємную. / Сумно зітха верболіз* (С. Черкасенко).

У класичній поезиці (ще з античних часів) звук **р** належить до немилозвучних, какофонічних, його ще називали «грізним», «брутальним». Концентроване повторення **р** подибуємо в стрілецьких і повстанських піснях, передовсім для фонічної інтенсифікації драматичних батальних сцен: *Під хмарами круки стадами літали, і бурею битва гриміла* (М. Курах); *І там гармати більші не рвались, і скоростріл більші не строчив; Прощай, герою України, / Прощай, наш друже дорогий* (Повстанські пісні). У пісні-реквіємі Б. Лепкого «Журавлі» алітерація «**р**» слугує звуковим тлом для увиразнення стрижевого, позавимірно журливого **кру**: *Кличуть: кру, кру, кру, / В чужині умру. / Заки море перелечу, / Крилонька зітру*. Алітерація підсилюється іншими повторами – початкових елементів слів, самих слів, фраз. Отож, у текстах літературних пісень, як і у фольклорних, простежуємо різнотипні комбінації фоноімітацій та звукомімізису.

Емотивно-експресивні лексеми у своїй семантиці імплікують позитивну чи негативну оцінність і номінують різнопланові почуття, наративні інтенції, настроєві реєстри. Прикметно, що їхню експресію експліковано не лише внутрішньо, семантично, а й зовнішньо, за допомогою дериваційних елементів, здебільшого афіксів емоційної оцінки. У фольклоризованих текстах домінують здрібніло-пестливі суфікси. Деривати-демінутиви актуалізують вагомі оцінно-експресивні й емотивні компоненти – від кохання, млості й бажання до туги, смутку, відчаю, розпачу: *станемо вкупочці; тулиться близьенько; уста солоденькі; мій милесенький; коник вороненький; козак молоденький; бідне серденько*. У ліричних фольклоризованих дискурсах демінутиви пронизують, «прошивають» тексти, формуючи настроєво-наративну тональність – любові, ніжності, зачудування, щемливості почуттів. Фаворитом, звісно, є блискучий текст пісні «Виклик»: *Ти не лякайся, що ніженьки босії / Вмочиши в холоднуросу. / Я тебе, вірняя, аж до хатиноньки / Сам на руках однесу. // Ти не лякайся, що змерзнеш, лебедонько, / Тепло – ні вітру, ні хмар... / Я пригорну тебе до свого серденька, / А воно палке, як жар* (М. Старицький). Частотною пестлива лексика є і в авторських колицьких. Вона, окрім ніжності, задушевності, витворює і розмірений темпоритм: *яснесенький, малесенький, тихесенький, колисоньці, билиноньці, серденько, головонька*. Тут як взірцеві можуть слугувати тексти В. Самійленка («Вечірня пісня») та Лесі Українки («Місяць янесенький») з каскадами прикметникових демінутивів. Рельєфним морфолого-дериваційним засобом експресивізації мови виступають також нестягнені (займенникові) форми прикметників та дієприкметників, вони привносять у мікродискурси конотацію піднесеності, урочистості, мелодійності: *молодій літа, синєє море, карії очі, веселій літа, лютеє горе, тихеє щастя, нещасная доля, далекеє небо, яснеє сонце, козацькї очі*.

¹ У дослідженні проаналізовано тексти пісень літературного походження, що увійшли до антологій та окремих тематичних видань (вихідні дані цих джерел наведені у списку літератури). З урахуванням поставлених завдань і важливості актуалізувати саме ідіостильовий аспект пісень у тексті статті після наведеного прикладу (у круглих дужках) вказано лише автора або назву циклу пісень (якщо авторство не встановлено).

Як хвилечки твої, / Пробігли дні щасливії / і радощі мої (Л. Глібов). Бачимо ці поетичні форми і в сучасних піснях: *Бо твоя врода – то є чистая вода, / То є бистрая вода синіх гір* (В. Івасюк).

Авторським пісенним текстам притаманна специфічна синтаксична організація. З одного боку, відчувається визначальний вплив фольклору (паралелізми, повтори, риторичні фігури), а з іншого – над ними тяжіє й літературна архітектонічна традиція (складні речення, анжамбемани, ампліфікації, градації, апосіопези, різнотипні повтори тощо). Паралелізми (біноми) – це розміщення поруч себе двох або більше речень, об'єднаних внутрішніми логічними зв'язками [22, 268–270, 286–288]. В українській фольклорній традиції паралелізми мають досить широкий функційний діапазон: інтенсифікація висловлюваних думок, вираження різних відтінків тієї самої думки (так званий експлікативний паралелізм), суміжні питання і відповідь, порівняння і протиставлення. Цей синтаксичний прийом вельми поширений і в піснях літературного походження, особливо ранніх. У текстах Марусі Чурай бачимо майже всі його типи: *Чого вода каламутна / Чи не хвиля збила? / Чого ж мила така смутна, / Чи не мати біла?; Хилилися густі лози / Та вже й перестали; / Дивилися карі очі / та й плакати стали*. Паралелізми – частотний синтаксичний конструкт стрілецьких і повстанських пісень: *Не хилися, червона калино, маєш білий цвіт, / Не журися, славна Україно, маєш славний рід* (Ст. Чарнецький); *Рости, рости, черемшино, Широко ся розростає! / Ти, молода дівчинонько, / Про кохання забувай* (Повстанська пісня). Як строфічний паралелізм розгортається ліричний наратив у знаменитій пісні С. Черкасенка «Над річкою». Біноми не втратили своєї актуальності і в сучасних дискурсах: *Два перстені – то для тебе / Вибирай же, любя. / Два перстені – то твій усміх, / А твій усміх – моя згуба* (В. Івасюк).

Поширеним засобом експресивізації у фольклоризованих пісенних текстах є повтори (слів, словосполучень, речень, фрагментів тексту). Функційно повтор – своєрідний актуалізатор, що, зауважує Л. Пришляк, «реалізує експресивно-виражальну функцію, забезпечує єдність структури тексту та створює емоційну напруженість, дає додаткову естетичну інформацію» [17, 43–47]. Різнотипні синтаксичні повтори (бінарні чи полічленні) слугують для творення багатьох стилістичних фігур. Емоційний зміст та експресивну насиченість пісень літературного походження часто експлікують конструкції з: 1) повторенням тотожної чи близької форми експлікації: *Нащо мені чорні брови, / Нащо карі очі, / Нащо літа молодії...* (Т. Шевченко); 2) фазовим повторенням суб'єктів: *Ой очі, очі дівочі... / Все будеш думать, очі, про вас* (К. Думитрашко). Синтаксичні повтори, виражені особовими займенниками, слугують для передачі узагальненості, інтимізації, емоційності поезії: *Дивлюсь я на небо та й думку гадаю: / Чому я не сокл? Чому не літаю?.. / Я б землю б покинув і в небо злітав* (М. Петренко). Функція повторів не обмежується семантичним аспектом, повтор – один із провідних ритмотворчих засобів: *Гандзя душка, Гандзя любка, / Гандзя мила,*

як голубка, / Гандзя рибка, Гандзя птвичка, / Гандзя – цяця молодичка! (Б. Бонковський); *Два кольори мої, два кольори, оба на полотні, в душі моїй оба* (Д. Павличко).

Повтори створюють оригінальне текстове обрамлення, вивершують строфу. Для багатьох пісень літературного походження характерними є анафори. Інколи вони дворядкові, інколи охоплюють чотири-вірш, часто поєднуються з іншими повторами. Проникливий текст В. Діденка побудований на розгортанні поетичних мікроблоків з повторами: *На долині туман, / На долині туман упав, / Мак червоний в росі, / Мак червоний в росі скупав*. У пісенному рефрені М. Сома анафоричний повтор доповнюється кондублікацією стрижневих слів (*ниточка, чорна, червона*): *А та чорна ниточка – то страждання, / А червона ниточка – то кохання. / А та чорна ниточка легко рвалась, / А червона ниточка легко слалась* (М. Сом). Синтаксично домінують «Пісні про рушник» А. Малишка є полісиндетон: *І на тім рушникові оживе все знайоме до болю – / І дитинство, й розлука, й твоя материнська любов*. Отже, на кожному мовному рівні актуалізуються свої засоби експресивізації, однак ударний стилістично-експресивний ефект можливий тільки за умови їх комплексного використання, текстового синкретизму образно-виразових блоків.

Мова пісень літературного походження багата на символіку (часто – оригінально заломлену крізь призму авторської світорецепції, яскраву тропіку (влучні епітети, колоритні метафори, порівняння), персоніфіковані образи об'єктів природи, тваринного й рослинного світу, пестливі слова, паралелізми, вокативи. Усе це – експресивні знаки й фольклорного мовомислення, компоненти універсального народнопоетичного макротексту. Однак в авторських текстах, уживаючись і в традиційній, звичній функції, вони часто (на перший погляд, ледь помітно) трансформуються, тобто позначаються неповторним «вигином розуму» (М. Коцюбинська).

У найдавніших фольклоризованих текстах переважають традиційні, постійні епітети. Найбільше їх у піснях, що приписують Марусі Чурай: *ясні очі, чорні очі, карі очі, кінь вороненький, вітер буйнесенький, сухі лози, чорная хмара, дрібная слюза, ясний місяць, дуб зелений, чисте поле, темний гай*. Органічно переплітаються фольклорні епітети на кшталт *чорні брови, карі очі, літа молодії, синє море, орел сизий, щастя-доля* з авторськими, зокрема *сердитий вітер, блідий місяць, сумні ряди, лани широкополі, гори-хвилі*, у Шевченкових текстах. У багатьох випадках (у річищі народної традиції) автор опускає означуване слово: *вороненький* (коник), *молоденький* (козак), *ясенький, блідолиций* (місяць). Романтики, використовуючи фольклорні еталони, все ж оновлюють усталені епітетні характеристики за рахунок несподіваної лексико-семантичної валентності та нового емоційно-смыслового наповнення, інспірованого романтично-естетикою [Див. про це: 12, 184–185]. Це додає пісенним дискурсам вишуканої емоційності, звільняє їх від зайвої перечуленості.

Нову сторінку в збагачення художніх означень авторських дискурсів вписали М. Старицький,

І. Франко, С. Черкасенко, О. Олесь, рівно ж поети другої половини ХХ ст. З'являються довершені поетичні образи, позначені інтелектом та глибоким естетичним чуттям майстра-творця: *краплиста роса, срібний голос, світанковий край, срібна хвиля, тихе ридання, струнка осичина, шумляче море, густі пахощі, глибоке небо, золоті струни*. У текстах згаданих авторів фіксуємо також традиційні фольклорні епітети (*місяць ясененький, молоді літа, сонечко ясне*). Особливу експресію в мікротексти привносять синкретичні (*густі пахощі, тихесенький промінь, срібний голос*) та оказіональні (*п'яні верби, лелечий край, приспані тривоги, білява хата*) епітети як ізмарагди авторського мовостилу: *За тобою завжди/ будуть мандрувати/ очі материнські/ і білява хата* (В. Симоненко).

У стрілецьких та повстанських піснях також гармонійно співіснують два типи художніх означень: традиційні (*червона калина, широке поле, славне товариство, чисте поле, широкі степи*) та індивідуально-авторські (*кривавий герць, славна Україна, стрілецька слава, міць лукава, золота заграва, яремні пуга, святий наказ, запеклі бої, зчорнілий рай*). Епітети в повстанських піснях не відрізняються високою художністю чи оригінальністю, позаяк більшість повстанських текстів творили аматори, а не професійні поети.

Сучасні пісні літературного походження довершені за формою. Їхня тропеїчна система вишукана й витончена, але бачимо, що серед епітетів все-таки переважають фольклорні, традиційні. Щоправда, вони зазнають ледь помітного авторського шліфування – настільки вміло стилізовані під фольклор, що сприймаються як народні. Візьмімо до прикладу хоча б експресивні художні атрибутиви В. Івасюка: *далекі гори, високі полонини, червона рута, зимна осінь, зелен-кокос, жовтий лист, чистая вода, вільні крила, красна пісня, осінь ясна* тощо. З іншого боку, в Івасюкових піснених текстах бачимо блискучі зразки образотворчості (*вода іскриста, зоряне намисто, мрія молода*), що можуть слугувати чудовими взірцями ще не для одного покоління поетів-піснярів. У новітніх авторських піснях розгортаються каскади оригінальних художніх означень (композиції, прикладки, означення-дієприкметники): *сніжно-біла постань, білява хата, приспані тривоги, неспокоїна річка, квітуча надія, світанковий край, сумні і радісні дороги, чужина проклята, печальні груди, кучеряві ясени, росяниста доріжка, болючий сполин*. Цілковито очевидно, що ментальна пам'ять народу зберегла й зафіксувала в словах та образних висловах атрибутивні параметри народного життя, що зазнали цілеспрямованої й довготривалої поетичної селекції, й закріпила їх як взірцеві, еталонні. Висока частотність таких епітетів у фольклоризованих дискурсах засвідчує архетипність фольклорного мовомислення.

Народну пісню важко уявити без порівнянь, оскільки, за визначенням О. Потебні, «самий процес пізнання є процес порівняння» [16, 255]. Чи не в кожному фольклорному тексті знайдемо цей позірно простий, але промовистий і достатньо експресивний засіб образної світоречення. Порівняння (у найпростішому сенсі) – поставлення поруч двох предметів

чи явищ, між якими простежуємо схожість або аналогію; як мінімум, це – двочлен (біном). У народних піснях більшість порівнянь двочленні, оформлені за моделлю традиційних зворотів зі сполучниками *як, мов, немов*. Такі компаративи подибуємо в піснях Марусі Чурай: *Кохалися-любилися, / Як голубів пара. / Розійшлися, розвелися, / Як чорная хмара*. Багато порівняльних зворотів у піснених текстах романтиків: *мов терен, всю душу поколе* (О. Афанасьєв-Чужбинський); *як сон, пройшли ті ясні дні* (Я. Щоголів); *чом вас вітер не розвіяв в степу, як пилину, чом вас лихо не приспало, як малу дитину; серце в'яне, нудить світом, як пташка, без волі* (Т. Шевченка). Бачимо, що більшість компаративів створені за фольклорними моделями: компарандумами виступають традиційні пісенні лексеми *пилина, пташка, терен*. У такому ж річищі компонували свої порівняльні звороти й К. Думитрашко, Л. Глібов: *Чорнії брови, карії очі, / Темні, як нічка, ясні, як день; Зелений гай, густесенький, / Неначе справді рай. / Під гаєм в'ється річенька, / Як скло, вона блищить*. Під впливом фольклорного мовомислення творять автори порівняння без слова-зв'язки: *чорнії брови – стрічки шовкові* (К. Думитрашко); *чом твоє серденько – колюче терня, / чом твої устонька – тиха молитва* (І. Франко). У стрілецьких та повстанських піснях, відповідно до тематики, поряд із традиційними (*хлопці, як соколи; кошовий, як орел степовий*), з'являються нові об'єкти порівняння, інколи переосмислені в гумористичному ракурсі (хто ж іще вмів так дотепно жартувати, як не січові стрільці!): *Ірчик, Ірчик, в тебе личко, як папірчик, в тебе уста, як коралі* (Р. Купчинський). Трапляються компаративи, у яких об'єктами зіставлення є мілітарні лексеми (реалії): *ми в бою, мовби в танці; і бурю битва гриміла; лється олово, як водоспад; в'ється обрій, мов возненний змій*.

Авторська мовотворчість ХХ ст. позначена модерністськими впливами. З'являються експресивні, часто несподівані порівняння: *річка, наче змійка; сніг летить холодний, наче триня; переплелись, як мамине шиття, сумні мої і радісні дороги*. Такі звороти можуть виступати своєрідними дискурсами, де зосереджено глибинні авторські переживання або ж художньо лаконізовано фрагменти дійсності. Більшість проаналізованих порівняльних зворотів вирізняються усталеністю структури, що засвідчує спорідненість пісень літературного походження з народнопісенною традицією.

Метафора – атрибут художнього мовомислення, саме вона – основна дійова особа, яка вербалізує індивідуально-авторську модель світу. Аксиоматично, що в народній пісенній творчості метафора не може бути тропом-фаворитом, на відміну від порівняння (тропу з оголеними полюсами) чи епітета. Метафора – засіб художньої індивідуалізації. У колективній ж мовотворчості переважає типове. Метафори, які добре, так би мовити, прижилися в піснених текстах, – це уособлення та синекдоха (*плачте карі очі*). «Життєвість» тропу, його перцептивна доступність (зрозумілість) є іманентним естетичним атрибутом народнопісенної метафори, рівно ж і фольклоризованої, що тяжіє до впізнаваності та структурно-семантичної

природності й рецептивної прозорості [Див. про це: 12, 120–121]. З іншого боку, саме в авторських піснях оприявлено структурне, асоціативно-генетичне й концептуальне розмаїття метафор, що якраз засвідчує суб'єктивізм ословлення світу. Простежуємо в авторських текстах й еволюцію тотальної метафоризації тексту – від домінування персоніфікацій (здебільшого за одним вектором – людина-природа) до метафоричного розмаїття в новітніх пісенних текстах (метафори-алюзії, метафори-прикладки, генітивні метафори, генітивні метафори, ускладнені епітетами, концептуальні метафори).

У текстах Марусі Чурай, Григорія Сковороди, поетів-романтиків домінують метафори-персоніфікації: *стоїть місяць над горою; заграв кінь вороненький; як серце застогне і гірко заплаче*. Неперевершеним майстром уособлень є Т. Шевченко. Саме вони творять загальне наративно-поетичне тло – динамічне, часом драматичне, а то й трагедійне: *реве та стогне Дніпр широкий; як у Дніпра веселочка воду позичає*. Чудові взірці уособлень, що стали золотим фондом образності української мови, дали С. Руданський, М. Старицький, О. Олесь, І. Франко, С. Черкасенко, Л. Глібов: *До тебе, люба річенько, / Ще вернеться весна, / А молодість не вернеться / Не вернеться вона* (Л. Глібов); *Гай чарівний, ніби променем виспаний, / Чи загадався, чи спить?* (М. Старицький); *Тихо над річкою в ніченьку темную, / Спить зачарований ліс, / Ніжно шепоче хтось казку таємную. / Сумно зітха верболіз* (С. Черкасенко). У стрілецьких та повстанських піснях об'єктами метафоризації (персоніфікації) виступають і традиційні лексеми (*вітер, калина, зорі, земля*), і нові, несподівані (*гармати, битва, стрілецька слава, вража міць*). Оригінальними, тобто такими, що зазнали «авторського вигину», є метафоричні звороти *гармати розбудять вас знову; лента набої поспішно подає*. Численно репрезентовані персоніфіковані метафори і в новітніх пісенних текстах: *тільки вітер на сосніні сумно пісню завивав* (Р. Савицький – Я. Барнич); *...мене водило в безвісті життя; мені війнула в очі сивина; йде зима й бескидами гуде* (Д. Павличко).

Суть механізму виникнення метафори – не в перенесенні значення слова з одного предмета на інший, а в охопленні імпульсів духовної природи мови, у фіксації ідеального в мові на основі часом навіть антилогічного поєднання лексем. Перенесення значення є способом охоплення такого зв'язку між словами, який відображає фрагменти духовного рівня мови, що не можуть бути проаналізовані так, як ми вивчаємо й досліджуємо семантичну природу слова. Важливо, зауважує О. Федик, що людина реагує на метафору й раціонально, й емоційно, й надсвідомо [23, 205]. Оригінальні метафори, які засвідчують індивідуальність мовомислення, бачимо вже в пісенних текстах ХІХ ст., подеколи – у стрілецьких піснях, найбільше – у новітній поезії, часто вони поєднуються з влучними епітетами та порівняннями,

у результаті чого народжуються розлогі тропеїстичні комплекси: *срібною хвилею стелиться в полі туман; небо глибоке засіяне зорями* (М. Старицький); *струміль власної душі улий в шумляче море* (О. Олесь); *буде ворог клятий батьками орати, матерями волочити* (Р. Купчинський); *і ми зіграєм на струнах весни – хай розіллють вони радісний сміх; з мого серця мальва проросла і кров'ю зацвіла* (В. Івасюк). У фольклоризованих текстах численними є генітивні метафори як лаконічні, прозорі й автономні образні синтагми, атрибути власне професійної мовотворчості. Ці типи метафор подибуємо в текстах К. Білільовського, О. Олесь та сучасних поетів-піснярів: *струміль душі; летюча мить життя; палкі обійми ночі; струни весни; далечінь ріки; туга прощання, сніг сивини*. Метафори в досліджуваних текстах виконують важливу естетичну функцію, вирізняються особливою експресією, суб'єктивністю світорецепції й водночас прозорістю, що знову ж таки засвідчує діалектику двох типів образного мовомислення: зрозумілого, розшифрованого, наближеного до світовідчуття людини (фольклорного) та втаємниченого, згорнутого, філософськи ускладненого й вишуканого (авторського, індивідуального).

Висновки й перспективи досліджень. Для вербалізації розмаїтого спектру синкретичної ідейно-естетичної сфери та аксіологічних інтенцій у пісенних фольклоризованих дискурсах актуалізується дещо інший, аніж у фольклорних, арсенал художньо-поетичних засобів. Поряд з усталеними прийомами й образними зворотами (тропами), з'являються й оригінальні, авторські. Це – високохудожні порівняння й епітети, ускладнена асоціативна метафорика, вишукані синтаксичні конструкти, фонопоетичні пасажі, алюзивні нашарування й інтертекстуальні вкраплення чи натяки (останні максимально нейтралізуються), подекуди – лексичні оказіональні деривати. Серед домінант фольклоризованого мовомислення – структурне, асоціативно-генетичне й концептуальне розмаїття метафор та еволюція тотальної метафоризації тексту: від домінування персоніфікацій (здебільшого за одним вектором – людина-природа) до вишуканості й метафоричного розмаїття в новітніх пісенних текстах.

У перспективі маємо на меті дослідити фольклоризовані дискурси на рівні експлікування знакових символем – архетипних та етноментальних (астрономени, фітоценози, фауноніми), простежити специфіку функціонування онімів. На дослідницьку увагу заслуговує стрілецька та повстанська пісенність, позаяк вона збагатила фольклоризований дискурс новими ідеями, темами, яких перед тим не було зовсім або ж які лише зароджувалися й перебували на етапі формування; рівно ж викристалізувала нові семантико-символічні природження традиційних словообразів та визначила ідейно-аксіологічну спрямованість поетичного словника в етноментальне та націєцентричне річище.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бойко В. Г., Омельченко А. Ф. Пісні літературного походження в українській народній творчості. *Пісні літературного походження*. Київ : Наукова думка, 1978. С. 9–43.

2. Грицай М. С., Бойко В. Г., Дунаєвська Л. Ф. Українська народнопоетична творчість. Київ : Вища школа, 1983. 357 с.
3. Дей О. І. Поетика української народної пісні. Київ : Наукова думка, 1978. 250 с.
4. Дем'ян Г. Українські повстанські пісні 1940–2000 років (історико-фольклористичне дослідження). Львів : Галицька видавнича спілка; Київ : Українська видавнича спілка, 2003. 581 с.
5. Домбровський В. Українська стилістика і ритміка. Українська поетика. Дрогобич : Вид. фірма «Відродження», 2008. 488 с.
6. Єфремов С. Історія українського письменства. Київ : Femina, 1995. 686 с.
7. Качуровський І. Фоніка. Київ : Либідь, 1994. 166 с.
8. Колесса Ф. Українська народна пісня в найновішій фазі свого розвитку. Колесса Ф. *Фольклористичні праці*. Київ : Вища школа, 1970. С. 34–59.
9. Коцюбинська М. Образне слово в літературному творі. Київ : Наукова думка, 1960. 188 с.
10. Кузьменко О. Стрілецька пісня у повстанському репертуарі. *Народна творчість та етнологія*. 2002. № 1–2. С. 84–89.
11. Лановик М., Лановик З. Українська усна народна творчість : підручник. Київ : Знання-Прес, 2001. С. 382–396.
12. Маленко О. Лінгво-естетична інтерпретація буття в українській поетичній мовотворчості (від фольклору до постмодерну) : монографія. Харків : Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди, Харківське історико-філологічне товариство, 2010. 488 с.
13. Нудьга Г. Українська пісня в світі : дослідження. Київ : Музична Україна, 1989. 536 с.
14. Пахаренко В. Українська поетика. Черкаси : Відлуння-плюс, 2002. 320 с.
15. Погребенник Ф. Наша дума, наша пісня : нариси-дослідження. Київ : Музична Україна, 1991. 207 с.
16. Потєбня О. О. Естетика і поетика слова / пер. з рос.; упор., вступ. ст., приміт. І. В. Іваньо, А. І. Колодної. Київ : Мистецтво, 1985. 302 с.
17. Пришляк Л. Б. Повтор на основі підмета й другорядних членів речення. *Актуальні проблеми мовної освіти у вищих навчальних закладах* : зб. наук. праць. Донецьк : Дон НТУ, 2002. С. 43–47.
18. Стецик М. С. Ціздин О. Ю. Поетика пісень літературного походження. *Актуальні проблеми лінгводидактики в сучасному освітньому середовищі* : матеріали Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції (з міжнародною участю) / за заг. ред. Г. І. Дідук-Ступ'як, Т. М. Миколенко, М. В. Пігур. Тернопіль : Вектор, 2020. С. 220–223.
19. Стецик М., Мицак І. «А ми тую червону калину підіймемо» (семантико-стилістичний потенціал лексем-дендронімів у фольклоризованих пісенних дискурсах). *Рідне слово в етнокультурному дискурсі* : зб. наук. праць. Дрогобич : Посвіт, 2022. С. 173–187.
20. Стецик М., Мицак І. Лінгвопоетика фольклоризованого пісенного тексту Спиридона Черкасенка «Над річкою». *TRENDS OF MODERN SCIENCE AND PRACTICE* : матеріали V Международной научно-практической конференции. Анкара, Турція, 2022. С. 495–499.
21. Телешман С. Пісня «Марічка» як феномен національної популярної культури. *Українська мова та культура у загальнослов'янському контексті : здобутки та перспективи* : тези доповідей Міжнародної наукової конференції / гол. ред. А. Г. Гудманян [та ін.]. Київ : Університет «Україна», 2014. С. 144–147.
22. Ткаченко А. Мистецтво слова : вступ до літературознавства : підручник для студентів гуманітарних спеціальностей вищих навчальних закладів. Київ : ВПЦ «Київський університет», 2003. 448 с.
23. Федик О. Мова як духовний адекват світу (дійсності). Львів : Місіонер, 2000. 300 с.
24. Франко І. Жіноча неволя в піснях руських народних. *Франко І. Зібрання творів : у 50 т.* Київ : Наукова думка, 1980. Т. 26. С. 210–254.
25. Франко І. Як виникають народні пісні? *Франко І. Зібрання творів : у 50 т.* Київ : Наукова думка, 1980. Т. 27. С. 57–65.
26. Шалата М. Зброя і пісня. *Співаник УПА*. Дрогобич : Коло, 2017. С. 5–30.

ДЖЕРЕЛА ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

1. Павличко Д. Ялівець : Поезії / упор. і передм. Р. М. Лубківського. Київ : Веселка, 2004. 399 с.
2. Пісні літературного походження / упор., вступ. ст. В. Г. Бойко, А. Ф. Омельченко. Київ : Наукова думка, 1978. 494 с.
3. Співаник УПА / ред., автор вступ. статті та коментарів М. Шалата. Дрогобич : Коло, 2017. 264 с.
4. Стрілецькі пісні / упор., запис, вступ. ст., комент. та додат. О. М. Кузьменко. Львів : Інститут народознавства НАН України, 2005. 639 с.
5. Черкасенко С. Твори : в 2 т. Т. I : Поезія. Драматичні твори / упор., передм. та прим. О. Мишанич. Київ : Дніпро, 1991. 891 с.

REFERENCES

1. Boiko, V. H., Omelchenko, A. F. (1978). *Pisni literaturnoho pokhodzhennia v ukrainskii narodnii tvorchosti* [Songs of literary origin in Ukrainian folklore]. *Pisni literaturnoho pokhodzhennia*. Kyiv: Naukova dumka, 9–43 [in Ukrainian].
2. Hrytsai, M. S., Boiko, V. H., Dunaievskia, L. F. (1983). *Ukrainska narodno-poetychna tvorchist* [Ukrainian poetic folklore]. Kyiv: Vyshcha shkola [in Ukrainian].
3. Dei, O. I. (1978). *Poetyka ukrainskoi narodnoi pisni* [Poetics of the Ukrainian folk song]. Kyiv: Naukova dumka [in Ukrainian].
4. Demian, H. (2003). *Ukrainski povstanski pisni 1940–2000 rokiv (istoryko-folklorystychnе doslidzhennia)* [Ukrainian insurgent songs of 1940–2000 (historical and folkloristic research)]. Lviv: Halytska vydavnycha spilka; Kyiv: Ukrainska vydavnycha spilka [in Ukrainian].

5. Dombrovskiy, V. (2008). Ukrainiska stylistyka i rytmika. Ukrainiska poetyka [Ukrainian stylistics and rhythmic. Ukrainian poetics]. Drohobych: Vyd. firma "Vidrodzhennia" [in Ukrainian].
6. Iefremov, S. (1995). Istoriia ukrainskoho pysmenstva [The history of Ukrainian writing]. Kyiv: Femina [in Ukrainian].
7. Kachurovskiy, I. (1994). Fonika [Phonics]. Kyiv: Lybid [in Ukrainian].
8. Kolessa, F. (1970). Ukrainiska narodna pisnia v nainovishii fazi svoho rozvytku [Ukrainian folk song in the latest phase of its development]. *Kolessa F. Folklorystychni pratsi*. Kyiv: Vyshcha shkola, 34–59 [in Ukrainian].
9. Kotsiubynska, M. (1960). Obrazne slovo v literaturnomu tvori [Imagery in a literary work]. Kyiv: Naukova dumka [in Ukrainian].
10. Kuzmenko, O. (2002). Striletska pisnia u povstanskomu repertuari [The riflemen-of-Sich song in the insurgent repertoire]. *Narodna tvorchist ta etnografii*, 1–2, 84–89 [in Ukrainian].
11. Lanovyk, M., Lanovyk, Z. (2001). Ukrainiska usna narodna tvorchist [Ukrainian oral folk art]: pidruchnyk. Kyiv: Znannia-Pres, 382–396 [in Ukrainian].
12. Malenko, O. (2010). Linhvo-estetychna interpretatsiia buttia v ukrainskii poetychnii movotvorochosti (vid folkloru do postmodernu) [Linguistic-aesthetic interpretation of existence in Ukrainian poetic language creativity (from folklore to postmodernism)]: monohrafiia. Kharkiv: Kharkivskiy natsionalnyi pedahohichnyi universytet imeni H. S. Skovorody, Kharkivske istoryko-filolohichne tovarystvo [in Ukrainian].
13. Nudha, H. (1989). Ukrainiska pisnia v sviti: doslidzhennia [Ukrainian song in the world]. Kyiv: Muzychna Ukraina [in Ukrainian].
14. Pakharenyk, V. (2002). Ukrainiska poetyka [Ukrainian poetics]. Cherkasy: Vidlunnia-plius [in Ukrainian].
15. Pohrebennyk, F. (1991). Nasha дума, nasha pisnia: Narysy-doslidzhennia [Our дума, our song]. Kyiv: Muzychna Ukraina [in Ukrainian].
16. Potebnia, O. O. (1985). Estetyka i poetyka slova [Aesthetics and poetics of the word] / per. z ros.; upor., vstup. st., pry-mit. I. V. Ivano, A. I. Kolodnoi. Kyiv: Mystetstvo [in Ukrainian].
17. Pryshliak, L. B. (2002). Povtor na osnovi pidmeta y druhoiadnykh chleniv rechennia [Repetition based on the subject and secondary parts of the sentence]. *Aktualni problemy movnoi osvity u vyshchykh navchalnykh zakladakh*: zb. nauk. prats. Donetsk: Don NTU, 43–47 [in Ukrainian].
18. Stetsyk, M. S. Tsydyn, O. Yu. (2020). Poetyka pisen literaturnoho pokhodzhennia. *Aktualni problemy linhvodydaktyky v suchasnomu osvithnomu seredovyshchi* [Poetics of songs of literary origin. Topical problems of language didactics in the modern educational environment]: materialy Vseukrainskoi naukovo-praktychnoi internet-konferentsii (z mizhnarodnoiu uchastiu) / za zah. red. H. I. Diduk-Stupiak, T. M. Mykolenko, M. V. Pihur. Ternopil: Vektor, 220–223 [in Ukrainian].
19. Stetsyk, M., Mytsak, I. (2022). "A my tuiu chervonu kalynu pidiimemo" (semantyko-stylistychni potentsial leksem-dendronimiv u folklorizovanykh pisennykh dyskursakh) ["And we will raise that red viburnum" (semantic-stylistic potential of lexemes-dendronyms in folklorized song discourses)]. *Ridne slovo v etnokulturnomu dyskursi*: zb. nauk. prats. Drohobych: Posvit, 173–187 [in Ukrainian].
20. Stetsyk, M., Mytsak, I. (2022). Linhvopoetyka folklorizovanoho pisennoho tekstu Spirydyona Cherkasenkа «Nad richkoiu» [Lingupoetics of the folklorized song lyrics of Spirydon Cherkasenko "Above the River"]. *TRENDS OF MODERN SCIENCE AND PRACTICE*: materialy V Mezhdunarodnoy nauchno-prakticheskoy konferentsii. Ankara, Turtsiya, 495–499 [in Ukrainian].
21. Teleshman, S. (2014). Pisnia "Marichka" yak fenomen natsionalnoi populiarnoi kultury [The song "Marichka" as a phenomenon of national popular culture]. *Ukrainska mova ta kultura u zahalnoslovianskomu konteksti: zdobutky ta perspektyvy: tezy dopovidei Mizhnarodnoi naukovo konferentsii* / hol. red. A. H. Hudmanian [ta in.]. Kyiv: Universytet "Ukraina", 144–147 [in Ukrainian].
22. Tkachenko, A. (2003). Mystetstvo slova: vstup do literaturoznavstva [The art of the word: an introduction to literary studies]: pidruchnyk dlia studentiv humanitarnykh spetsialnosti vyshchykh navchalnykh zakladiv. Kyiv: VPTs "Kyivskiy uni-versytet" [in Ukrainian].
23. Fedyk, O. (2000). Mova yak dukhovnyi adekvat svitu (diisnosti) [Language as a spiritual adequate to the world (reality)]. Lviv: Misioner [in Ukrainian].
24. Franko, I. (1980). Zhinocha nevolia v pisniakh ruskykh narodnykh [Female bondage in Russian folk songs]. *Franko I. Zibrannia tvoriv: u 50 t.* Kyiv: Naukova dumka, 26, 210–254 [in Ukrainian].
25. Franko, I. (1980). Yak vynykaiut narodni pisni [How folk songs arise]. *Franko I. Zibrannia tvoriv: u 50 t.* Kyiv: Naukova dumka, 27, 57–65 [in Ukrainian].
26. Shalata, M. (2017). Zbroia i pisnia [Weapons and song]: Spivanyk UPA. Drohobych: Kolo, 5–30 [in Ukrainian].

SOURCES OF ILLUSTRATIVE MATERIAL

1. Pavlychko, D. (2004). Yalivets: Poezii [Poems] / upor. i peredm. R. M. Lubkivskoho. Kyiv: Veselka [in Ukrainian].
2. Pisi literaturnoho pokhodzhennia (1978) [Songs of literary origin] / upor., vstup. st. V. H. Boiko, A. F. Omelchenko. Kyiv: Naukova dumka [in Ukrainian].
3. Spivanyk UPA (2017) [The UPA songs] / redaktor, avtor vstup. statti ta komentariv M. Shalata. Drohobych: Kolo [in Ukrainian].
4. Striletski pisni (2005) [Songs of the riflemen of Sich] / upor., zapys, vstup. st., koment. ta dodat. O. M. Kuzmenko. Lviv: Instytut narodoznavstva NAN Ukrainy [in Ukrainian].
5. Cherkasenko, S. (1991). Tvory [Works]: v 2 t. T. I: Poeziia. Dramatychni tvory / upor., peredm. ta prym. O. Myshanych. Kyiv: Dnipro [in Ukrainian].